

Selmeczi Kovács Attila köszöntése

A hetven esztendő – mint tudjuk – nem érdem, hanem – állapot. Most nem azért köszöntjük és ünnepljük dr. Selmeczi Kovács Attila egyetemi tanárt, a néprajztudomány doktorát, több tucat könyv, több száz tanulmány szerzőjét, kiállítások tucatjának rendezőjét, *folyóiratunk szerkesztőjét*, mert 2012. május 16-án betöltötte hetvenedik életévét. Hanem mert munkás életének teljesítményét értéknek tekintjük; kutató, oktató, szervező, szerkesztő munkáját követnivalónak tartjuk; őt magát, egyéniségét pedig baráti szeretetünkbe fogadtuk. De a kerek számú évforduló jó alkalom arra, hogy ezt mindannyiunk számára megfogalmazzuk és illő megbecsüléssel, barátsággal az ünneplélt tudomására hozzuk.

Számunkra, a honismeret munkásai számára természetesen nem egyforma súllyal esik latba Selmeczi Kovács Attila minden tulajdonsága. Hiszen egy olyan, zömmel amatőr helytörténészekből, néprajzgyűjtőkből, nyelvjáráskutatókból, szakkörvezetőkből és más lelkes gyűjtőkből álló mozgalom számára, mint amilyen a miénk, rendkívül fontos, hogy a szervezett tudománysegítő munkássága megvalósításához a „tudomány” részéről is meglegyen a nyitottság, a fogadókészség, a *segítés* elfogadása, a közös ügy felismeréséből származó együttműködésre való hajlam. Tudjuk, hogy a korábbi gyökerekkel is rendelkező, de intézményesített és szervezett formában csak az 1950-es évek elején kibontakozott önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom, majd a belőle és általa létrejött honismereti mozgalom jelentőségét nem minden tudományos elme ismerte fel, s használta a szakma teljesítőképességének növelésére. De azok, akik – Morvay Péterhez hasonlóan – nemcsak tudományos, de *nemzeti feladatnak* is tekintik a hagyományos népelet megismerését és felkutatását, már akkor sem termettek minden bokorban. Ezért is becsülte meg és igyekezett szövetségre lépni a honismereti mozgalom minden olyan muzeológussal, néprajzkutatóval, nyelvészrel, akiben megsejtette ezt a fajta elkötelezettséget.

Ilyen fegyvertársi együttműködés jött létre már az 1960-as években a néprajzi és a honismereti mozgalom és Selmeczi Kovács Attila között. Mozgalmunk akkori vezetői fölismerték benne azt a fajta néprajzos szakembert, aki nemcsak szakmájából következően kutatja, de becsüli és félti is kutatása tárgyát – a magyar népet. Aki a közösség hagyományos értékeit, a néplelet részleteit nem pusztán társadalmi jelenségnek tekinti, de a magyar sors elemének, megmaradásunk zálogának, a nemzeti identitás fontos építőelemének. Aki megtartó értéket lát abban az életmódban, amikor – amint maga írja az „Elfeledett magyar mesterségek és népelet” című könyve előszavában – „*a hagyomány, a járt út követése volt az életszemlélet alapja, amit a szokások, a közösségi normák tartottak össze, s töltötték be a társadalmi kontroll szerepét*”. Szinte természetesnek kell tartanunk tehát, hogy Selmeczi Kovács Attila sorsa a néprajztudomány kutatása és a muzeológia művelése mellett azon a – korántsem keskeny – ösvényen is eltökélten haladt, amely mentén a *népelet, a nemzeti jelképek, a néprajzi ismeretterjesztés és a honismeret* sorakoznak, mint a közös irányba haladó út jelzőtáblái. Ezért lett 1993 óta tagja a Honismeret szerkesztő bizottságának, ezért választották 1995-ben a Honismereti Szövetség elnökhelyettesévé és ezért kapta meg 2005-ben szövetségünk Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékplakettjét.

Korántsem befejezett életműve bibliográfiáját lapozgatva kiderül, hogy bár „többyszólamú” muzeológussal, kutatóval és oktatóval van dolgunk, Attila nem aprózta el magát munkás élete során. Nem „egy ügyű” szakember ugyan, de a néhány, kezdetektől felvállalt témakörben – mint a *hagyományos építészet, a malmok és a molnárak világa, az olajnövények termesztése és feldolgozása, a földművelés eszközeinek és tárgyainak kultúrája* – a lehetőség szerinti teljességre törekedett. Emellett foglalkozott tudománytörténettel (Györffy István, Reguly Antal, Sebestyén Gyula, Xántus János), továbbá számos nagyszabású állandó és időszakos kiállítás szervezésével és rendezésével bizonyította, hogy a kutatás mellett a tudomány népszerűsítő bemutatását is fontosnak tartja. Emellett vastkos tanulmánykötetek és évtizedeken keresztül megjelenő periodikák – Néprajzi Hírek, Néprajzi Értesítő, Series Historica Ethnographiae, Magyar Népművészet, Magyar Múzeumok, Honismeret – világszerítőjeként a talán legtöbb „áldozatot” igénylő és a legkevesebb „dicsőséget” ígérő szerkesztői munkát is vállalta.

Selmeczi Kovács Attila Dunántúli gyökerű családját 1950-ben Székesfehérvárról Gyöngyösre szolgáltatta a köztisztviselői szolgálat, így a Palócföld egyik fővárosának számító Gyöngyös lett „felnevelő

hazája". A Vak Bottyán nevét viselő gimnáziumban a honismereti mozgalom számára sem ismeretlen Fülöp Lajos tanár úr által szervezett nyelvjáráskutató és néprajzi szakkörben csirázott érdeklődése a magyar művelődést iránt. Mint minden „valamirevaló” néprajzkutató, diákként ő is a Néprajzi Múzeum önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalmának keretében készített pályamunkákkal kezdte szakmai karrierjét. Innen aztán Debrecenbe vezetett az útja, ahol 1967-ben magyar szakos középiskolai tanári és etnográfus oklevelet kapott. Ma is élete kivételes szerencséjének tartja, hogy szakmai pályája kezdő éveit „a néprajztudomány két kiemelkedő személyisége” mellett tölthette: 1967 és 1976 között a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban Balassa Iván, 1976–1979 között pedig a debreceni egyetem Néprajzi Tanszéke mellett működő akadémiai kutatóhelyen, Gunda Béla munkatársaként dolgozhatott. Mindkettőjüknél a szűk szakmai horizonton túltekintő, elméletek gyártása helyett a valóságot kutató, népben-nemzetben gondolkodó tudós példáját láthatta.

Az első lépcsők után egyre magasabb szinteken szolgálhatta a néprajztudomány, de talán mondhatjuk: a magyarságtudomány különböző területeit. 1979-től MTA Néprajzi Kutatócsoportjának főmunkatársa, majd osztályvezetője, 1986-tól 1998-ig pedig a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese. Ez utóbbi posztján sokat tett azért, hogy az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom és a pályázati rendszer kellő megbecsülést kapjon a múzeum falai között. Hogy aztán 1976 óta a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Pécsi Egyetemen, az ELTE Tanárképző Főiskoláján, s 2010-től immár professzorként a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén hány és hány száz diákkal ismertette és szerettette, vagy legalábbis kedveltette meg a néprajzot, mint tudományt, s a népéletben rejlő tanulságokat, tapasztalatokat, törvényszerűségeket – azt talán ő maga sem tudja. Közben arra is volt ideje és ambíciója, hogy a népi építkezés és gazdálkodás témában készített dolgozatával *bölcsészdoktori*, az olajnövényekről írt disszertációjával *kandidátusi*, a kárpát-medencei kézimalmokról szóló monográfiájával pedig a *néprajztudomány akadémiai doktora* címet nyerjen.

Vajon sikeres életúnak tekinthető-e Selmeczi Kovács Attila életpályája? Szakmai pályafutásáról valamelyik önéletrírásában azt írja, hogy az „*kivülről nézve és utólag tekintve egyenes ívű karriernek tűnik, mely kellő sokrétűséggel is rendelkezik*”. Pedig hát nem volt ez a pálya olyan egyenes ívű, még „*kivülről nézve*” sem. Magáról tudom, hogy milyen érzés, ha az ember – valamilyen ok miatt – nem azon az egyetemen kezdheti felsőfokú tanulmányait, amire a középiskola évei során készült, még ha utóbb meg is találja helyét, feladatait és örökét. Márpedig tudnunk kell, hogy Attila első ízben az ELTE régészet és történelem szakára jelentkezett, és csak egy éves – bár szívesen vállalt, de – „*kényszer*” munka után sikerült bejutnia a debreceni egyetem történelem szakára, amit aztán fél év múlva néprajzra cserélt. Az pedig, hogy nem akadt ebben az országban önálló néprajzi tanszék számára, s több mint tízesztendő főigazgató-helyettesesség során nem kerülhetett a Néprajzi Múzeum főigazgatói székébe, ahol a nemzeti intézmény javára kamatozhatta volna szakmai és szervezői képességét, az mindenképpen kudarcot jelent, de nem Selmeczi Kovács Attiláét, hanem a hazai tudományos közélet, a magyar néprajztudomány veszteségét.

Az elmondottak után nem tudom, hogy nemzetet szolgáló munkássága során, saját értékrendje szerint milyen súlyt jelent számára a Honismeret folyóirat szerkesztői munkaköre? Abban azonban biztos vagyok: a honismereti közösség és az egész mozgalom számára igen nagy nyereség, hogy személyében tudományos tekintéllyel rendelkező, nemzeti érzésében elkötelezett és kellő esztétikai érzékkel is megáldott ember került folyóiratunk élére. Számomra pedig nagy, lelkiismeretkönyvitő megnyugvást jelent, hogy Attila minden tekintetben rátértem kezében tudhatom az általam – talán megbocsájtható okokból – letett kardot és vakolókanalat.

Sokszor eltűnődöm azon a jelenségen, amikor némely tudós ember korosodva egyre elvontabban, bonyolultabban fogalmaz, mindinkább idegen nyelven megfogalmazott *terminus technicus*okkal igyekszik elszigetelni magát és bizonyítani a tudományosságát. De azt hiszem az igaziak, akik nem maguknak szerezték és őrzik a tudásukat, azok ahogy öszülnek – vagy éppen kopaszodnak –, annál inkább törekszenek a közérthetőségre, tudásuk átadásának hatékonyságára. Amikor már bennük is mindinkább letisztulnak a gondolatok, amikor olyanokat írnak, mint Selye János *Az álomtól a felfedezésig*, vagy Konrad Lorenz *Salamon király gyűrűje...*, vagy mint Selmeczi Kovács Attila szépséges, sok ismeretet nyújtó *Elfeledett magyar mesterségek és népélet* című könyve. Amikor az válik a tudós számára a legfontosabbá, hogy minél több emberhez eljuttassa a megszerzett tudományt s a felismert igazságokat. Ebben segítheti – közvetve és közvetlenül – a Honismeret folyóirat a hetvenen túllépő Selmeczi Kovács Attilát; akinek a Honismeret szerkesztőbizottsága, a Honismereti Szövetség elnöksége s az egész honismereti mozgalom és a magam nevében további békés, boldog – unokás – évtizedeket, töretlen és arányos munkakedvet, továbbá jó egészséget kíván csontropogtató baráti öleléssel

Halász Péter

A Heves Megyei Honismereti Egyesület

Egyesületünk megalakulása előtt Heves megyében igen élénk és tartalmas honismereti munka folyt. Az 1980-as években 39 honismereti szakkör 765 taggal működött, ezeknek 75 %-a általános iskolákban. A szakkörvezetők képzését a Pedagógus Továbbképzési Kabinet vette programjába, ennek szervezését a Művelődési Központ vállalta, a megyei múzeumi szervezet az elkészült honismereti dolgozatok publikálásában közreműködött, a Honismereti Bizottság pedig a módszertani füzet megjelenését szorgalmazta. Így jelent meg 1982-ben a *Hevesi Honismeret 1. száma*, melyben olyan cikkeket jelentettünk meg, amelyek szakmai segítséget nyújtottak az iskolákban összegyűjtött muzeális tárgyak rendezéséhez, nyilvántartásához és gondozásához, útmutatást adtak az általános és középiskolák honismereti, helytörténeti munkájához, a névadó kutatáshoz és a krónikairói tevékenységhez, valamint módszertani és gyakorlati tanácsokkal segítették a honismereti-helytörténeti szakkörök vezetőinek munkáját. Munkánk része volt a természettudományi gyűjtés és ilyen gyűjtemények létrehozása, a természetvédelem, a gyermekjátékok néprajzi gyűjtésének módszertani segítése. Honismereti napokat tartottunk, ahol találkozhattak a szakkörvezetők egymással és kicserélhették tapasztalataikat. Emlékezetes honismereti táborokat szerveztünk általános iskolásoknak, nemcsak saját megyénk tanulóinak, élénk és éveken át tartó cserekapcsolatunk volt a Zala megyeiekkel, ahol a Heves megyei gyerekek ismerkedhettek Zala megye néprajzával és az ottani honismereti közösségekkel.

Ebben az állapotban értek bennünket az 1989-90-ben bekövetkezett társadalmi és gazdasági változások. A honismeret munkásainak új szerveződési formát kellett találniuk, mert megváltoztak a megyei honismereti munka feltételei és keretei is. Kerestük az új szervezeti formát, a megváltozott működési körülményekből adódó lehetőségeket és tennivalókat. 1990. május 17-én Egerben tartottuk a *Heves Megyei Honismereti Egyesület* alakuló ülését, mely egyesületet még ez év június 29-én jegyezték be a Heves Megyei Cégbíróságon. Mint az országban számos megyei egyesület, 1990 júliusában mi is ott voltunk Budapesten a Honismereti Szövetség alakuló ülésén, s mi is a Népfrontban elkezdett hagyományokra és az ott végzett honismereti munkára alapozva, a Honismereti Szövetség tagszervezeteként kezdtük meg tevékenységünket. Az egyesület „régijű” alapító tagjai már évtizedek óta a honismereti mozgalom elkötelezett és tapasztalt munkatársai voltak, így a munka folyamatosága biztosítva volt.

Első választott elnökünk dr. Csiffáry Gergely levéltáros (1990–2006) volt, aki már az 1970-es évek óta tudományos igényességgel foglalkozott a honismerettel, illetve szerkesztette a Hevesi Honismeret c. folyóiratot. Alapító tagjaink között találjuk *Somfai Tiborné* történelem szakos tanárnőt, aki már az 1950-es évek óta sok éven át népművészeti, helytörténeti és honismereti szakkörök vezetője; dr. *Schwalm Edit* etnográfus, aki a népművészet, a hagyományörzés és hagyományápolás elkötelezettje; *Murányi János* történelem szakos tanár, aki megyei szakfelügyelőként és szakkörvezetőként tevékenykedett és segítette az egyesület munkáját; dr. *Misóczky Lajos* főiskolai tanár, aki a magyar pedagógusképzésben elsők között vezette be speciális kollégium keretében a honismeret tantárgy tanítását; *Molnár Lajost*, aki a „Forrás” Gyermek Szabadidőközpont vezetőjeként biztosított otthont az egyesületnek; és *Hajdú Jánosné*t, aki magyar-történelem szakos tanárként már a 70-es évek végétől dolgozott a Honismereti Bizottság titkáráként.

Alapszabályunkban megfogalmaztuk, hogy az egyesület tevékenysége elsősorban a megye területén működő kisközösségek, honismereti szakkörök, helytörténeti, üzemtörténeti, krónikairó, néprajzi, nyelvjárási, tárgy- és adatgyűjtő helytörténészek, továbbá társadalmi és népművészeti hagyományokat fenntartó közösségek, hagyományörző csoportok munkájának összehangolását, módszertani munkáját hivatott segíteni. A honismereti, hagyományörző, népművészeti közösségek és azok vezetői számára rendezvényeket, továbbképzéseket, általános- és középiskolásoknak vetélkedőket, tanácskozásokat és honismereti táborokat szerveztünk, vagyis egyesületünk tevékenységének gerincét – folytatva a korábban megkezdett évtizedes munkát –, továbbra is az iskolai és intézményi honismereti közösségek munkájának támogatása jelentette. Feladataink között tartjuk számon a helyi kiválóságok életének felkutatását, a történelmünk kiemelkedő személyiségeinek és eseményeinek szentelt emlékművek, emlékparkok, szobrok, temetők gondozását és ezek létesítését, a különféle honismereti, hagyományörző szakkörök, együttesek, tárgyalókó népművészek munkájának megismertetését, bemutatását, az etnikai csoportok, nemzetiségek hagyományainak fennmaradását és önmegvalósítását, valamint a határainkon túl élő magyarok és a szomszéd népek életének megismerését és a velük való kapcsolatok tartását.

Ezek mellett fontos célként jelöltük meg a honismereti mozgalom tudománysegítő jellegének, hitelességének megőrzését, javítását. Mindezek elérése és megvalósítása érdekében igyekeztünk jó és folyamatos munkakapcsolatot fenntartani a közgyűjteményekkel, művelődési, oktatási, egyházi és nemzeti intézményekkel, illetve az itt dolgozó kutatókkal és a honismereti mozgalmat támogató vezetőikkel és munkatársakkal.

Egyesületünk tagjai díjazás nélkül, önkéntes alapon tevékenykednek. Sokat köszönhetünk az egri „Forrás” Gyermek Szabadidő Központnak, hiszen tevékenységünk és működésünk anyagi alapjait, rendezvényeink számára a helyiségeket megalakulásunk óta folyamatosan biztosította és lehetővé tette. További szakmai támogatást és a helyi intézményi kapcsolatokat a Heves Megyei Népművészeti Egyesület, valamint az Eger Vára Barátainak Köre kollektív tagsága jelentette. A működéshez anyagi támogatást kezdetben a Honismereti Szövetség is tudott nyújtott, később már csak pályázatokon nyert összegekből és a helyi önkormányzatok céltámogatásából kellett fenntartani magunkat. El kell mondanunk azonban azt is, hogy a későbbiekben a pénzügyi támogatások esetlegessége sok gondot okozott a működésünk folyamatoságában és egyenletességében. Mindezek ellenére, még, ha szerényen is, de megteremtettük működésünk feltételeit.

Iskolai csapataink az elmúlt évek alatt folyamatosan részt vettek a Honismereti Szövetség által szervezett történelmi és művelődéstörténeti vetélkedőkön. Elsőként 1996-ban a „Mitosz és történelem”, 1997-ben a „Márciusi ifjak”, 1999-ben a „Felkelt a napunk”, 2001-ben „A tudás forrását”, valamint 2004-ben a „Hős Rákóczi népe” országos honismereti vetélkedőkön. A résztvevő diákjaink teljesítménye igazolta törekvésünket, amennyiben a nemzet történelmének, kultúrájának, gazdasági és társadalmi életének alaposabb ismeretével erősödött a fiatalok lokálpatriotizmusa és nemzettudata. 2007-ben a XII. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia résztvevőit láttuk vendégül Egerben, és szerveztünk tartalmas és érdekes háromnapos programot a résztvevő hazai és határon túli középiskolás diákok számára. 2009-ben „A reneszánsz éve Magyarországon” témában szerveztünk történelmi vetélkedőt a megye középiskolásainak, majd a „Családom története a két világháború között” vetélkedőre került sor.

A Honismereti Napok megrendezésére először 1999-ben egy népművészeti és tájkonferencia keretében Gyöngyöspátnán került sor. Ennek előadásait a helyi közösségekkel és a megyei múzeumi szervezettel közösen kiadványban jelentettük meg. 2000-ben Rózsaszentmártonban „A mátraaljai szénbányák bölcsője” címmel rendeztük a Honismeret Napi tanácskozást. 2003-ban Egerben a „Forrás” Gyermek Szabadidő Központban működő népművészeti szakkör tartott bemutató foglalkozást. 2004-ben Bélapátfalván a kosárfonók, fafaragók, tojásfestők és hímzők tartottak kézműves bemutatót. A konferencián előadások hangzottak el a bélapátfalvai cementgyártásról, a keményserépj gyártás és a település történetéről, a látogatókat pedig a népviseletbe öltözött helyi asszonykórus szórakoztatta.

Jelentősebb kiadványaink közül meg kell említenünk, hogy sikerült folytatnunk módszertani kiadványunk megjelentetését, a *Hevesi Honismert* c. folyóiratot, s komoly fegyvertényként tartjuk számon, hogy anyagi nehézségeink ellenére az évek folyamán sikerült megjelentetni további hat számot. 2010-ben pedig bemutattuk „A honismereti mozgalom ötven éve Heves megyében” című kiadványunkat.

Részben a megyébe, részben a megye és az országhatárain túlra is ellátogatunk. 2010-ben a Dobó Katica Nyugdíjas Szervezettel közös szervezésben 20 gyermek 5 felnőtt kíséretében utazott Sepsiszentgyörgyre honismereti táborba, ahol kézműves játékok készítésével, tánctanulással és vetélkedőkkel töltöttük a napokat, Benedek Elek és Tamási Áron emlékeket kerestük. Még ezen a nyáron „Palócjöldi barangolások” címmel Mikszáth Kálmán emlékére szerveztünk tábor, valamint kirándulásokat nyáron Fertőd–Nagyecsk–Kőszeg–Sopron, ősszel Dobóruszka–Borsi, majd Szentkút és Hasznos, illetve Bártfa és Kassa útvonalakra. Ezen az őszön megemlékezünk Erkel Ferencről, Radnóti Miklósról, karácsonykor pedig Luca-napi és betlehemes népszokásokat mutattunk be.

A 2011. év eseményeiből említésre méltó volt a 19. Kistérségi Hagyományörző Egységek Fesztiválja, a „Kastélyok és kúriák” vetélkedő, melynek nyertesei részt vettek a szekszárdi Országos Ifjúsági Akadémián. Fontos és jelentős esemény volt számunkra ebben az évben, hogy a nagykőrösi Országos Honismereti Akadémián előadtunk, illetve vállalkoztunk a következő, vagyis a negyvenedik Akadémia megrendezésére Egerben. Szeretnénk, ha e nagy hagyományokkal rendelkező esemény is olyan felejthetetlen lenne a résztvevők számára, mint az ezt megelőzőek voltak.

Összegezve: egyesületünk a civil szférában a honismeret ügyéért – szerény lehetőségeink szerint – megtett és a jövőben is megtesz mindent, amit anyagi lehetőségeink és személyes tehetségünk megenged. A honismeret önkéntes munkásaiként ismeretterjesztő tevékenységünk során nemes megszállottsággal, elhivatottsággal tartjuk életben a nemzettudatot és a hon szeretetét. A honismereti szakkörökben, helyi közösségekben, rendezvényeken, vetélkedőkön, táborokban közreműködő egyesületi tagjaink elkötelezetten, magas szintű szakmai tudással dolgoznak azért, hogy a még fellelhető nemzeti hagyományokat, értékeket megtartsuk és megőrizzük a jövő nemzedékeinek. Reméljük, hogy munkánk során az elvetett „honismeret-magocskák” termő talajra hullnak és lesznek követőink, akik tovább folytatják az általunk elkezdett munkát a honismeret, a haza megismerése és szeretete érdekében. Reméljük, hogy érzik és megértik ezen a sorok jelentését, melyet Bálint György újságíró 1937-ben így fogalmazott meg: „Csendesén, de erősen érezzük, hogy tartozunk valahová. Egy fizikai és egy szellemi táj-

hoz, amely elidegeníthetetlenül a mienk. Néhány mező vagy domboldal, amit talán csak a vonat ablakából láttunk; egy-két kép, szobor és regény, egy budapesti utcaszöglet; néhány Vörösmarty- vagy Ady-strófa; egy-egy nagyon régi népdal a legújabb gyűjtésekből; színehagyott ruhájú, csendes parasztok és félmeztelen külvárosi gyerekek, kiket szavak nélkül is megértünk; az alanyi és tárgyias ragozás, a hangrendi illeszkedés és az ikes igék, amelyeket a külföldi oly nehezen tanul meg – nagyjából ez az, amit sohasem lehet elvenni tőlünk, amitől nem tudunk és nem is akarunk megszabadulni, és amit a legtöbbször meghamisított és leggyakrabban félrehangsúlyozott szóval szoktak jelölni: haza.”

Hajdú Jánosné

A jól elrendezett múlt igényével

A Honismeret Napja negyedszer

„Egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják... Mert a rosszul elrendezett múlt föltámad, visszajár, állandóan zavarja az embereket. A megíratlan idő meg egyszerűen el sem megy.” Mennyi küszködés, kényszer, elhallgatás és halogatás tapasztalatai birkóznak az igazsággal, az igazságért Illyés Gyula figyelmeztetésében! Hányféle indulatot szülhet a magunkba zárás, a kimondatlanság – el is értéktelenedett már a divatos szakzsargon: a kibeszélés.

Bél Mátyás születésnapján négy éve egy híd pilléreit építjük. A híd egyik partján egy szétvert, történelmi és erkölcsi romjaiban heverő XVIII. századi országot járt végig egy nagyon elszánt, nagyon tudatos lokálpatrióta, aki képes volt a legnagyobb csodára (ezt is tönkrecsépelte pedig az idő): korra, nemre, vallásra való tekintet nélkül emblematikus alakjává vált a hazakutatásnak – szűkebb és tágabb értelemben egyaránt. Ehhez a pillérhez épülnek a túlsó partok felé a mai utódok (honismerők, helytörténészek, profi és autodidakta kutatók, tanárok, levéltárosok és könyvtárosok, művelődéskutatók és játszóház-szervezők) folyómederben kapaszkodó hidpillérei. Bármit építenek, közben folyton ásnak, iszapot kotornak, alapoznak és töredékeiben is konzerválnak – ahogyan építeni mindig szükséges.

A metafora így válik sorozattá, allegorikus teljességgé – még ha befejezhetetlen is ez a múltkutatás. Befejezhetetlen, mert időben mindig minden múlttá változik, de még inkább Illyés gondolatmenete szerint: amit a torzító, a takargató jelen, az átigazgató múlt összekuszál, azt mindig újra ki kell bontani, tényleg mindig újra kell szembesülni, hogy közelebb kerüljünk a megíratlan idő megértéséhez. József Attila-i kívánságunk is eszünkbe juthat erről a szándékról: „Az igazat mondd, ne csak a valódit.” Akik pedig elmélyült kutatásba kezdünk, abszolút igazságot mondani aligha merünk, hiszen sokfelől és sokféle értékrend szerint közelítünk az idő kutatóárkaihoz. A tévedésnek, a hazugságnak, az érdekek azonban nincs helye, mert „visszajár és támad”.

A születésnap körüli időben pedig megyei egyesületeink számos helyen és módon emlékeztek ismét a nagy elődre is, múltunk feltárt legújabb értékeire is. Március 24-én sem történt ez másként a meghirdetett helytörténeti felolvasó ülésen a Magyar Nemzeti Múzeumban. De a szervezők megfontolt szándéka szerint történt: „Ezen a rendezvényen a »Honismeret Napja« alkalmából a közelmúltban – Pest megyében, Budapesten, más megyékben és a határainkon túl – megjelent vagy készülöben lévő helytörténeti munkák, vagy a helytörténetben végzett tevékenységek bemutatásával kívánunk megemlékezni és tisztelni Bél Mátyás emléke és Magyarország helytörténet-kutatásában végzett örökérvényű munkássága előtt.”

Ebben a szellemben töltötték meg a múzeum Apponyi-termet a fővárostól Ipolyságig (határtalanul magyar) előadók, érdeklődők. Az egészséges elkötelezettség tabutémáknak képes tágítani a határait, értékrombolásoknak állhatja útját, lappangó részleteket tehet közkinccsé, érdemi rangra emelhet szájhagyományokat, országos érdeklődést kelthet provinciálisnak hitt események iránt. Számvetések ezek az írárok, partra vetett tárgyi emlékek, fellapozott dokumentumok – de számvetés az is, hogyan bánunk az utódaink múlt iránti érzékenységgel, amikor nem lesöpörjük, hanem levéltárakba „talicskázunk” a padlások családörténeti törmelékeit, vagy éppen játszóházak megrendítő drámajátékává varázsoljuk a sorsunkat meghatározó tegnapiakat. Mindezekre (is) kitűnő példaként szolgált ez a hatóság együttlét a nélkülözhetetlen kellékekkel: a hozzászólások kérdéseivel és felismeréseinek tolmácsolásával, az egymásra figyelő viták korrektségével, s a minden merevséget feloldó humorral, (ön)jiróniával, a szünetekben kötetett barátságokkal, címváltásokkal, kiadványcserékkel.

Bél Mátyás maga volt a központi hídelem múlt és jelen, de nemzedékek és nemzetiségek, többség és kisebbség között egyaránt. Érdeme ez a rendező, válogató és szerkesztő Pest Megyei Érdy János Honismereti Egyesület (Halminé dr. Bartó Anna), a Budapesti Honismereti Társaság (Gábrriel Tibor) és az Országos Honismereti Szövetség (Debreczeni-Droppán Béla és Bartha Éva) példamutató összefogásának. Méltó volt a helyszín, ahol egy kitért ajtó túloldaláról maga Széchényi Ferenc múzeumalapító tekinthetett és hallgathatott bele az utókor nemes szándékaiba az ő magyarságra nevelő könyvtárszobájából.

Higgyünk benne, hogy soha semmi sem véletlen!

Kovács Lajos

A HELYTÖRTÉNETI FELOLVASÓ ÜLÉS PROGRAMJA

A Honismeret Napja alkalmából köszöntőt mond
Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke

Kossuth Lajos, a díszpolgár
Gavlik István a Kossuth Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke (Budapest)

Teleki búcsúztatása a Magyar Nemzeti Múzeumban
Debreczeni-Droppán Béla történész-levéltáros (Budapest)

A költő és a város – Petőfi Kunszentmiklóson
Balogh Mihály könyvtáros-helytörténetkutató (Bács-Kiskun megye)

Fiam, mozit fogunk csinálni
Skaper Brigitta muzeológus (Budapest)

SZÜNET

A Népi Művészetek Háza Budán (1949)

Gábrriel Tibor történész (Budapest)

Ipolyság története

Danis Ferenc tanár, helytörténész (Ipolyság, Szlovákia)

Emberek az üvegharang cserepein

Dr. Márton István orvos, helytörténész (Ipolyság, Szlovákia)

A himlőoltás kezdete Hont megyében a XIX. sz. első évtizedében

Dr. Kiss László orvos, helytörténész (Ipolyság, Szlovákia)

Képes levelezőlapok a helytörténetkutatásban

Kovács András mérnök, képeslevelezőlap gyűjtő (Pest megye)

EBÉDSZÜNET

Honismeret Csongrád megyében 1969–2011.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna tanár (Csongrád megye)

Zsidó emlékek Kiskunlacházán

Dr. Diamant János fogorvos, helytörténetkutató (Pest megye)

Emberi sorsok dokumentumai közlevéltárakban

Horváth J. András főlevéltáros (Budapest)

Zsámok iskolájának 300 éve

Dr. Tóth József nyugalmazott tanár, helytörténetkutató (Budapest)

Sátoraljújhely története

Dr. Csorba Csaba történész-levéltáros (Pest megye)

SZÜNET

„Jövevények és vándorok vagyunk...” – Emlékirások
Kovács Lajos író-helytörténetkutató (Komárom-Esztergom megye)

Egy topmenedzser Újpestről – Aschner Lipót

Rojkó Annamária lapszerkesztő (Budapest)

Helytörténeti gyűjtemény és múzeumpedagógia

Heilau Zsuzsanna helytörténeti gyűjtemény-vezető (Budapest)

Egyenlő jog a hősi halálra (1914–1918)

Dr. Róbert Péter nyugalmazott tanár, helytörténetkutató (Budapest)

A pesti Fűvészkertről

Száz éve is volt olyan lap, a „Háztartás”, amelynek szerzője, Kardos Árpád úgy látta, hogy a „legjobb budapesti ember nem is tudja”, hogy a fővárosnak „a kopottas falak mögött” „milyen kincse ez a gyönyörű parkszerű kert”, pedig a Fűvészkert, mai nevén az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Botanikus Kertje* a XIX. század közepén lezajlott utolsó költözése óta a mai helyén áll. A még 1635-ben Pázmány Péter esztergomi érsek által Nagyszombatban alapított egyetemen 1769-ben létesítettek orvosi kertet és ez elodázhatatlanná tette a botanikus kert szervezését. Erre 1771-ben került sor a Lajtán túl született Winterl Jakab József vegytan- és botanikaprofesszor, későbbi egyetemi rektor vezetésével, aki a kert tulajdonában lévő magvak katalógusának megjelentetésére is vállalkozott. Az egyetem 1777-es költözésével a kert új helye is Buda, még hozzá a Krisztina tér környéke lett, majd rövidesen, már 1784-től a mai Ferenciek terénél, a ferences rendház korábbi kertjében található, innen 1809-ben a mai Trefort-kert helyére került át, míg nem 1847-ben döntött az egyetem a Fűvészkert mai helyének, az akkor Festetics-birtoknak a megvásárlásáról. Még az első világháborút megelőző években a kert területe egyharmadára zsugorodott, bár ennek oka az újonnan felépítésre kerülő klinikai épületek helyigénye volt. (Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk című regényében a Nemessek Ernő számára végzetessé váló megfűrésztés azon az elveszett területen történt meg.)

Az intézmény számos neves vezetője közül említsük meg Kitaibel Pált, aki haláláig, 1817-ig állt a botanikus kert élén. Ő közel 150, a Kárpát-medencében honos növényfaj tudományos leírója, emellett a hazai gyógyforrások tudós elemzője, a földrengés tan művelője, a tellúrérc egyik felfedezője is. A budai születésű Linzbauer Ferenc Xaver vezetősége alatt, 1864-65-ben épült fel romantikus stílusban a háromrészes s az ő megfogalmazása (ld. *A magyar királyi pesti egyetem növénykertének jelen állapota* című kétnyelvű kiadványt 1866-ból) szerint „33 öl hosszú és pompás nyolcszögével (Octogon) meglepő új üvegház”, amely a földi paradicsom egyik ékessége napjainkban is. Belsejében trópusi és szubtrópusi vegetáció lel otthonra, az emléktáblák a kert két későbbi munkásának állítanak emléket: Kaposvári Ferenc főkertésznek, aki 1925 és 1985, valamint Schneider József főfelügyelőnek, aki 1911 és 1961 között dolgozott ott. Az épület mai – e sorok befejezésekor frissen renovált – formájához hozzájárult az 1960-as évek közepén Kotsis Iván vezette felújítás, akinek szavai szerint „a hátsó tömör hosszfalat úgy szőlőn teljes magasságában sűrű ablakállásokkal megnyitottuk, és a szárnyak, tömör síkmennyezete helyére üvegezett, vasszerkezetű nyeregtetőket építettünk. Hogy az utóbbiakat a középső kupolás térhez szervesen csatlakoztathassuk, ennek körítőfalait attikaszerű felépítménnyel megemeltük az oldalszárnyak nyeregtetőinek gerincmagasságáig, és innen indítottuk a nyolcszögletes gúlaszerű üvegezett kupolát” (ld.: *Magyar Építőművészet* 1969/6).

A pálmaház eredetijét – Priszter Szaniszló későbbi neves igazgató két, *A budapesti egyetemi botanikus kert 1771–1971* c. bicentenáriumi (53. p.) és *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának története 1635–1985* c. (27. p.) könyvének említése szerint – Diescher József (1811–1874) alkotta meg. Ha ez helytálló, akkor az utóbbit és a Rákosi Mátyás által leromboltatott városligeti Regnum Marianum templom tervezőjét, Kotsis Ivánt eggyel több épület fűzi össze, ugyanis Kotsis az Akadémia székházának helyreállítását vezette a második világháborús pusztulás után (Diescher az építésnél volt kivetelező). Az is érdekes, hogy a felújító építész aradi középiskolai éve alatt a Diescher tervezte épületet látogatta. (Tanulmányai helyszíne, az állami főreáliskola a királyi főgimnáziummal egy épületben kapott helyet. Azon falak között született Kuncz Aladár író 1885 szilveszterén. Ma is oktatási intézmény, Moise Nicoară nevét viseli).

Bármily tetszetős a pálmaház épülete, nem a legrégebbi a kertben, ugyanis már a XVIII. században Szelezky bárónak (vö.: Tóth Ágnes cikkével a *Szalón* 2005/6. számában) udvarháza állt kissé arrébb, amelyet a Festetics család részére 1803 táján valószínűleg Pollack Mihály tervei szerint alakítottak át. Ma a főépületnek ad otthont, stílusa korai klasszicista stílus, mészközlépcsőjében csiga lenyomata őrződött meg, és ugyanitt az oszlopos erkély alatt helyezték el a ritkaságszámba menő megköväsodott ősrégi fenyőmaradványt Ipolytarnócról. Az épületben tartóztatták le Bajcsy-Zsilinszky Endrét 1944 novemberében.

A területen található emlékművek közül egy oszlop az 1807-ben megjelent Magyar fűvészkönyv szerzőire, Diószegi Sámuelre és Fazekas Mihályra emlékeztet. A már idézett Linzbauer a kert céljait a szaktudományos kutatásban, a ritka és sajátos hazai növények kiküldésében, a magcserében, a gyakorlati életben való hasznosságban jelölte meg, tudva, hogy az orvos vagy gyógyszerész esetében szükséges, hogy élőként tanulmányozhassa a növényeket, s fontosnak tartva azt, hogy minél több növény egybegyűjtve megtalálható legyen itt azért is, hogy a tanuló „az ezereféle alakoknak csodálatos összefüggé-

sét felfogni képes legyen”. Beszámol arról, hogy a magcsere-vállalkozásban az ő idejében a mindent felajánló prágai egyetemi kert mellett részt vett a magyaróvári gazdasági tanintézet, valamint a würzburgi és a lembergi (Lviv, Lwów) egyetemi botanikus kert is. Tapasztalatból írja persze, hogy „Egy részről már maga a növényházak építése tetemes költséget kíván, pedig, hol vannak még a soha meg nem szűnő kiadások: azok czélszerű fentartására és lakóiknak ápolására; más részről a szabadban tenyésző növények számára a külső kertet is folyvást kell művelni.” Sokat segítettek a pénzbeli vagy növényadományok, többek között az uralkodócsalád, Scitovszky János esztergomi érsek, a váci püspök, a zirci apát, a budai irgalmasok rendháza, a bécsi, prágai, padovai, innsbrucki fűvészkert-igazgatók, Károlyi György (az MTA egyik alapítója) adományai. Ezek megóvását is jelentette a növények megfelelő tartására épített új üvegház, hogy ne csupán azok maradjanak meg, amelyek a „szabadban tenyésznek” vagy legalábbis „kitartanak”. Mint írja: „Lankadhatatlan buzgalom, soha meg nem szűnő gondosság, további adományok, és mindenekfölött víz, a sikernek főfeltételei.”

A gyógyszerészképzést, természetvédelmi oktatást, fajmentést szolgálja a kert ma is, amelynek a gyógynövények mellett a fűszer- és ipari növényekre is van gondja és hazai védett növényeket, magyar nemesítésű rózsafajtákat őriz amellelt, hogy szép és látogatható

Emlékoszlop Diószegi és Fazekas tiszteletére

A Viktória-ház

(kert)építészeti alkotás, amely 1960 óta – akkori vezetője, Soó Rezső erőfeszítései nyomán – természetvédelmi terület. Itt megél a magyar kökörcsin, a Teleki-virág, a magyar kikerics, a Kitaibel-mályva. Bár a tudomány több százezer virágosnövénnyel ismer, ezekből az emberiség mindössze 3–4 ezret hasznosított ezidáig. Az itt óvott hétezer növényfaj és fajta között megtalálható volt a pálmaházak kinövő és megcsérülő királypálma a maga 22 méteres magasságával, meg lehet tekinteni a neves botanikus, Borhidi Attila (1932–) nevét viselő kubai ezüstpálmát, a banánt, kávé, kakaó, kókuszpálmát, gránátalmát, babért, kálát, filodendront, pálmaliliomot (más néven jukkát). Kínai páfrányfenyő – ginkgo biloba – a fűvészkert legöregebb, kétszáz éves fája, a faj leveléből szakemberek értágító, keringést segítő gyógyteát készítenek. Megtalálható itt a hosszú életű libanoni cédrus és a fagy- és szárazságtűrő Leyland ciprus. Megtekinthető a szecsuáni mamutfenyő, amelyet sokáig kihaltak hittek, mivel az 1940-es évekig csak kövületei voltak ismertek. Láthatni pünkösdirózsákat, nősziromot (íriszt), liliomfát (magnóliát), bambusznövényből összeálló élő falat és magyalt is.

Az 1893-ban, Jurányi Lajos igazgató és főkertésze, Fekete József működése alatt felépített Victoria-házban virul a névadó trópusi vízinövény, az amazonasi tündérrózsza (Victoria Amazonica) két példánya, amelyek augusztus-szeptemberben egy-két napig virágzó virágokat hoznak, egyszerre egy növény csak egyet, elkerülendő az önbeporzást. Érdekesekek visszahajló levélperemei. Vele egy légtérben találni többfajta rovarfogó, népszerű nevén hűsítő növényt, pl. vénusz-légyesapót.

A kisebb üvegházak helyén 1984-ben elkészült bemutatóházban kaktuszokat, orchidea-féléket (a vanília is az) láthatni. A citromos ház 1998-as építésű. A kertben friss lakó a Wollemia nobilis egy példánya, amelyet élőként nem, csupán lenyomatában ismertek egészen 1994-ig, amikor is az ausztrál David Noble rátalált és felismerte Sydneytől nyugatra. A pesti fűvészkertben őrzött példánnyal ellentétben, amely a pálmaház egyik rövidebb oldala mellett kapott előkelő helyet, az Ausztráliában élő, kb. kilencvenkilenc példány pontos helye a nemzeti parkban nem nyilvános, nehogy e kis létszámú őserdei közösség eltűnjön a föld színéről.

A kert megtekinthető 1083 Budapest, Illés utca 25. sz. alatt. Idegenvezetés is rendelhető, a kert ismertetését adja Isépy Istvánnak a Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 615. számaként megjelent írása. Csakúgy, mint a Duna túlsópartján található Szemlő-hegyi-barlangot, érdemes meglátogatni.

Paulusz Richárd

Uhl Antal pápai káplánra emlékeztek Baranyaszentgyörgyön

A 30 éve elhunyt pápai káplánra és prépostra emlékeztek a baranyai faluban, ahol 39 évig szolgálta híveit Uhl Antal. A zsúfolásig megtelt templomban Rosner Zsolt sásdi plébános köszöntötte a helyi, sásdi, dombóvári és a környező települések, volt filiák hívet, a paptestvéreket és a megjelent rokonokat. A szentmisét dr. Udvardy György megyéspüspök celebrálta. Szentbeszédében többek között megemlékezett Uhl Antal példás életéről és munkásságáról, aki köztudottan minden rendszerben Ember tudott maradni. Életeket mentett a náciizmus alatt Párizsban, de segítette a szegényeket itthon és a német kitelepítések ellen is felemelte a szavát. A szentmise után Rostás Jenő dombóvári apát-plébános emlékezett Uhl Antalra, akit személyesen is ismerhetett, hiszen ő követte a nagy elődöt a baranyaszentgyörgyi plébánián, ahol 20 évig szolgálta az itteni falvak híveit.

Uhl Antal 1902. január 16-án született Mohácson. Iskoláit szülővárosában és Pécsen végezte. 1924. június 22-én szentelte pappá gr. Zichy Gyula püspök. Papi működésének első állomása Bakóca volt. A francia kötődésű Mailáth család kihelyezett káplánjaként tökéletesíthette nyelvtudását. Itt ismerkedett meg a családnál gyakornokoskodó Fekete István íróval, akivel egész életre szóló barátságot kötött. Ugyan útjaik elváltak, mert Uhl Antalt Hőgyészre, majd Pécsváradra helyezték, Fekete István pedig vezető gazdatiszt lett Ajkán. 1932-ben a gazdasági válság miatt sokan vándoroltak ki Franciaországba. A nyelvet jól beszélő papot kerestek, így Uhl Antal megpályázta ezt a lehetőséget. Lille-be került, ahol a magyar kolónia lelkesze lett. Itt számos kulturális és vallási rendezvényt szervezett, erősítve a két nép barátságát. 1941. március 15-én foglalta el új állomáshelyét, mint Párizs magyar lelkesze. S egyben megkezdte embermentő tevékenységét. Több száz zsidó családot mentett meg a deportálásoktól, haláltáboroktól. De német tisztet is ápolt és haza juttatott, megmentve a hadifogságtól. 1942 októberében a Gestapó házkutatást tartott nála, mely alkalommal az okmányok, úrlapok egy részét lefoglalták. No-

vember 30-án kapta meg az értesítést, hogy XII. Pius pápa augusztus 13-án pápai kápláni címmel tün-
tette ki.

1943. január 8-án tartották a hadbíróvási tárgyalást a német katonai törvényszéken, ahol zsidópárto-
lás, okiratsempészés miatt öt hónap börtönre ítélték, de a bíró ideiglenesen szabadlábra helyezte, mi-
vel kevés bizonyíték állt rendelkezésre. Ekkor a Magyar Kormány táviratilag hazarendelte. Február
7-én végleg elhagyta Párizst. Még ebben az évben a pécsi püspök ideiglenes adminisztrátornak nevezte
ki Baranyaszentgyörgyre. Pár hónapi itt tartózkodásból, mint azt tudjuk 39 év lett. 1946. december
12-én a Pécsi Ügyészségre idézik németpártolás miatt, mert felemelte szavát a kitelepítések ellen. Töb-
bek között lakásába költöztetve megmentett egy családot a kitelepítés elől. De számtalan szegény csalá-
dot látott el élelemmel az '50-es években.

Az '50-es évek végén találkozhattak ismét Fekete István íróval és 1970-ig minden évben egy hóna-
pot töltött az író feleségével, Edith Asszonnyal Baranyaszentgyörgyön, Uhl Antal plébániáján. E látó-
gatásokról többször is megemlékezett nagy magyar írónk, és számtalan felvétel is készült, melyek a
dombóvári Fekete István Múzeumban megtalálhatók.

1971. április 7-én címzetes vaskaszentmártoni préposttá nevezték ki. Életmentő tevékenységét elis-
merve többször is meghívták a Magyar Rádióba, a Pécsi Körzeti Stúdióba, a Vatikáni Rádióba. Számos
újságcikk is jelent meg róla. Ő maga is sok előadást tartott Budapesten, Pécsen, közölte írásait pl. az Új
Ember katolikus hetilap is.

1982. január 19-én az Országos Béketanács kitüntette „A Békéért” érdeméremmel. A Zsidó Hitköz-
ség ezüst poharat, dr. Cserháti József püspök pedig miséző kelyhet adományozott neki. 1982. április
10-én, nagycsörteken este adta vissza lelkét a Teremtőjének. Április 16-án helyezték örök nyugalomra
Mohácson a családi sírboltba. Életútjának ismertetése után Rostás Jenő apát-plébános levetítette a kora-
beli Filmhíradó róla szóló adását és a Pécsi Körzeti Stúdióban életútjáról készült riportot.

A megemlékezés koszorúzással zárult. Szobránál elhelyezték virágaikat volt hívei, a község Önkor-
mányzata, dr. Udvardy György megyéspüspök és a dombóvári Fekete István Kulturális Egyesület. Élet-
útja és példája révén nem véletlenül nevezték a műsorszerkesztők és hűséges hívei is az „üldözöttek
papjának,” akiért a zsinagógákban is imádkoztak világszerte.

Halálának tizedik évfordulóján emléktáblát avattak tiszteletére. A templomot övező teret pedig róla
nevezték el. 1995-ben szobrot állítottak a hálás hívek. A bronzból készült szobrot Mayer Mihály me-
gyéspüspök és dr. Schönberger András pécsi főrabbi áldották meg.

Számomra felemelő érzés volt, hogy ennyi év távlatából is megemlékeznek arról papról, aki életé-
nek felét ebben a kis faluban töltötte el, beletörődve, hogy a fényes Párizs után is van élet, mert ahogy
mondta: „Ott is az Istent szolgáltam, meg itt is!”

F. Bodó Imre

Szalmababák, kalásztündérek

Tízéves a zengővárkonyi Szalma-Kincs-Tár

A képzeletbeli születésnap tortán tíz kalász ágaskodik az ég felé. A kelet-mecseki település,
Zengővárkony legkülönlegesebb gyűjteménye ünnepel. Szinte kisebb csoda, hogy a mai gazdaságilag
igen nehéz világban egy apró falu tíz éve büszkélkedhet Európa egyetlen nemzetközi gyűjteményével,
ahol csak szalmából készített tárgyakban gyönyörködhet a látogató.

A világon mindenütt, ahol gabonát termesztenek, a mellékterméket, a szalmát valamire felhasznál-
ják. Ha másra nem, hát vermet bélelnek vele, állatok alá teszik, tetőre hányják, párnát, derékaljat tön-
nek vele, disznót perzselnek vele, de a lovak patáit is megvédte a csúszástól, a borospalackokat attól,
hogy összetörjenek, bálába kötve az erős hullámverés ellen is véd, sőt koszorúalapot, céltáblát is kötnek
belőle. Ki ne látott volna szalmahurkákból mögyoróvesszővel kötött méhkast, szakajtót, vagy lapos fon-
atból varrt szalmakalapot!

A Szalma-Kincs-Tár azonban ennél sokkal meglepőbb tárgyakat is bemutat az érdeklődőknek. Az
eredetileg istállóként működő kétszintes műemlék jellegű épületet az önkormányzat újította föl úgy,
hogy az öreg vályú ma tárlóként, a gyönyörű fagerendák posztamensként hasznosulnak. Az alsó szinten
a szalma megmunkálásának tucatnyi módját, a darabolástól a csavarásig, az intarziától a fonásig mutat-

A Szalmalekvár c. 2010. októberi kiállítás részlete

ják be, természetesen a szükséges eszközökkel együtt. A főfal tárlóiban az ünnepekhez kapcsolódó háziáldások, díszített tojások, betlehemek, keresztek, illetve különböző játékok kaptak helyet: ugró béka, malomjáték, babaházak. A muzeális kiállítóhely különleges értéke a wohleni (Svájc) Freiämter Strohmuseumtól kapott XIX. századi kalapesipke mustralapok, melyek lószörre applikált vagy szövött szalmabordűrök vagy nyomott minták. Ezekkel a kínáló lapokkal jártak a házalók városról városra, s vettek föl rendelést a következő évi egyedi kalapra. Az udmurt baba, a huicita indián kalap, a fényt geometriai alakzatokban megtörő lengyel mobil értékes darabjai a gyűjteménynek.

Az egyik falmélyedésben szalmából készült monstrenciát, ill. a ciszterci és a piarista rend cimereit láthatjuk. A kalászos búza igen alkalmas szakrális tárgyak készítésére. A padlástérben hatalmas aratókoszorúk (Csáki Ildikó, Mészárosné Varjú Angyalka munkái), aratási díszek (Szabó Sándorné, Balogh Károlyné munkái) és régi szalmakalapok (Szász Berei Vilma munkája) kaptak helyet. A gyűjtemény egyik büszkesége a Japánból származó rizsszalma esőköpeny és a tatami szőnyegek készítését bemutató mintadarab. A látogatók sokszor csodálkoznak rá a szalma színének, fényének, hajlékonyságának, vagy éppen tartósságának sokféleségére. A fehérorosz aransárga szalma egészen más, mint a mexikói matt, melyet színes fonállal, masnikkal élénkítenek föl, vagy a tavankuti képekhez használt zabszalma. A gyerekek kedvence a mexikói táncoló csontváz és a fehérorosz sárkány, a hölgyek a szebbnél szebb svájci, ukrán és szerb kitűzők után áhítoznak, a férfiak pedig örömmel próbálják föl a direkt erre a célra kitett erdélyi kalapokat.

A 25 ország közel 600 szalmatárgya elgondolkodtatja a látogatókat. Így írnak a vendégkönyvben: „milyen jó lenne, ha ma is tudnánk a semmiből ilyen gyönyörűségeket készíteni”, vagy „a kreativitásnak nincs határa”. Többen gratulálnak az ismeretlen alkotóknak, biztatják őket a művészetük folytatására.

Becsüljük meg, hogy vannak magánemberek, akik időt, energiát, pénzt nem sajnálva, ilyen gyűjteményeket hoznak létre a köz javára. Hogy láthassuk, mennyi közös van bennünk, élünk bár Írországban, Amerikában, Japánban, Erdélyben vagy Oroszországban. Az Életet tartó gabonaszem szárából készült használati és kultikus tárgyak is ezt bizonyítják.

Látogassanak el Zengővárkonyba a Szalma-Kincs-Tárba csodát látni!

Tüskés Tünde

In memoriam

Kopp Mária (1942–2012)

Dr. Kopp Mária 2012. április 3-án, 70 éves korában váratlanul elhunyt. Váratlanul, mert fiatalokat megszégyenítő lelkesedéssel és lendülettel dolgozott még egésznap előtte, másnap reggel már nem ébredt fel, álmában érte el a halál. 1968-ban szerzett diplomát a budapesti Orvostudományi Egyetemen, majd elvégezte a pszichológiai szakot, klinikai szakpszichológusként dolgozott. 1993-ban megalapította a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetét, amelynek 14 éven át volt igazgatója. Az ő és tanítványainak köszönhetően az Intézet nemzetközi elismertséget szerzett. Hűséges és munkásságát korrekten matematikai-statisztikai számításokkal kiegészítő társa volt férje, Skrabski Árpád, aki alig három éve meghalt már, néhány hónappal azelőtt, hogy a tudós házaspár nemzetünkért vállalt áldozatos tudományos munkásságukért megkapta a Magyar Örökség díjat. Én 1992 végén kaptam meg még kéziratban a később *Magyar lelkiállapot* címmel megjelent könyvét. A magyar történelemnek, a magyar nép, társadalom mai állapota okainak meggyőző magyarázatát kaptam meg az orvostudomány, a magatartástudomány, vagyis a természettudomány oldaláról. Ilyen meggyőző és tudományos láttelelet a magyar nép egészéről eddig egyetlen, nemzetéért aggódó gondolkodó, költő, író és politikus még nem állított ki. Láttelelet, cáfolhatatlan diagnózis, melynek segítségével sok néprajzi és történelmi tény kapott új megvilágítást: Miért vagyunk ott, ahol vagyunk, testi-lelki, társadalmi, politikai, erkölcsi, demográfiai és gazdasági mélyponton, betegen és napról-napra vérszenes fogyatkozva. Eddigi kutatásaim egészét láttam új megvilágításban, új értelmezésben. Semmilyen más tudományos munka nem volt ekkora hatással munkám további folytatására.

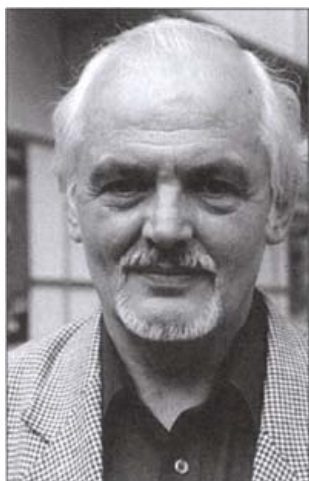
Ez a mű, és majd ehhez kapcsolódó többi munkája a nemzeti önismeret egyedülálló alapművei lettek. Kopp Mária kutatásterülete a szorongás és a vegetatív tünetképződés lélektana, ember és környezete egymásra hatásának vizsgálata. Fő eredménye, hogy meggyőzően bizonyította, hogy testi és lelki betegségeink, egészségünk nemzetközi összehasonlításban kirívóan rossz állapotának legfőbb oka az, hogy emberi kapcsolataink hiányosak, elégtelenek, közösségeink nincsenek vagy gyengék, ezért szorongókká lettünk. A szorongó ember nem tud ellenállni sem a betegségeket okozó kóroknak, sem a különböző hatalmak tudatos manipulációinak, melyekkel minket még önzőbb, magányosabb és kiszolgáltatottabb alattvalókká akarnak tenni. Bártran jelentik ki: minden hatalomnak, a politikai, szellemi és gazdasági hatalomnak érdeke, hogy alattvalói szorongók, magányosak, önzők és gyávák legyenek, mert ezeken könnyebb uralkodni, mint azokon, akik össze tudnak fogni és bíznak magukban és barátaikban. Érvényes ez mára és megmagyarázza egy sor múltbéli tragédiánkat is: az egész magyar történelmet végigkísérő egyenetlenségnek, párharcnak, öngyilkos magatartásnak – éppen a legválságosabb helyzetekben.

Nem új földrészlet vagy új elemet fedeztek fel, hanem felfedezték nekünk minket magunkat, úgy ahogy vagyunk, erényeinkkel, bűneinkkel és kilátástalanságunkban reménységünket is. Mert ők ketten nem elégedtek meg a láttelelet kiállításával, hanem az ebből folyó következtetésekkel megrajzolták a kilátástalanság, a gyógyulás lehetséges útját is. Fáradszórólantlanul kutatták tovább a részleteket, az egyes hiányosságok, bajok, hibák kiküszöbölésének mikéntjéről is irtak, a magatartástudomány nemzetközi eredményeinek felhasználásával. Kopp Mária alapította a *Végeken* című folyóiratot, hogy abban a mentálhigiénés és pszichoszomatikus kutatások folyamatosan teret kaphassanak. Átfogó, korszerű tankönyvet irt több munkatársával, szerkesztette a *Pszichológiai Füzeteket*, a *Magatartástudományi Füzeteket* is, hogy a tudományos eredmények minél gyorsabban eljussanak azokhoz, akik felhasználhatják azokat gyakorlati és tudományos-elméleti munkájukban. Fáradszórólantlanul járta az országot meggyőző, lelkesítő előadásával és megalapította a „Három királyi és három királyleány” mozgalmat, a harmadik, a családodat boldogító, kiteljesítő és az egész társadalmat meggyógyító, harmadik gyermeket is vállalók mozgalmát. A szülők boldogítására, mert bebizonyította, hogy ez egyszerűen így érhető el, nem pedig az általuk hirdett „önmegvalósítással”, és egyben ez tartja meg a nemzetet is.

Tudományos és anyagi sikerek nem érdekelték, de azért a felelős honfitársak felismerték Kopp Mária és férje munkásságának jelentőségét. Nyíró Gyula-díjat (2002), Szent-Györgyi Albert-díjat (2004), Polgári Magyarorszáért Díjat (2008) kapott, és 2011-ben Budapest díszpolgárává választották. Kopp Mária május 1-én búcsúztatták a Zugligeti Szent Család templomban. Nem lehet ez véletlen. Nem csak azért, mert erre felé lakott életében, ide járt gyermekeivel istentiszteletre, de azért is, mert még senki sem mutatott rá ilyen határozott és tudományos érvekkel arra, hogy az emberi boldogság, lelki és testi egészség záloga az egészséges család, az ezért hozott „áldozat” sokszorosan megtérül. Ezt az igazságot ősidők óta tudja az emberiség, ezt természet tudományosan Kopp Mária bizonyította be.

Andrásfalvy Bertalan

Hornyik Miklós (1944–2012) emlékére

Majd három hónapja vívodom a feladattal, hogy írjak róla. A szál-lásterületünk keleti végvárán immár állandó lakosként örökődő Halász Péter szívéből pattant ki az amúgy kézenfekvőnek tűnő ötlet, hogy épp én írjak nekrológot róla. Az akkori válaszom szerint „*unokabátyám volt, akit nagyon szerettem, nagyra tartottam és rengeteget köszönhetek neki. Sír a lelkem, nehéz fölfogni, hogy elment. De kutya-kötelességem igent mondani.*” Akkor talán nem tudatosodott bennem, hogy hozzátartozóról sokkal nehezebb... De tudom, tovább nem halogathatom, a búcsúzás immár nem tűr halasztást. Ott a helye a következő lapszámunkban.

Hetek óta az íróasztalomon összegyűjtve közel másfél tucat könyve, több róla szóló írás és a könyörtelen gyászjelentés, amely szerint 68. életévében, 2012. február 12-én Miklós eltávozott közülünk. Előre is elnézést kérek az olvasótól, ha képtelen leszek szentelen, tárgyilagos hangon szólni róla, akinek a halálát nem csupán a család, hanem az egyetemes magyar szellemi élet pótolhatatlan veszteségének tartom s tartjuk igen sokan a Kárpát-medencében. Bizonyíték erre a hamvasztás utáni búcsúztatásán, a budai Víziváros Szent Anna templomában megjelent barátok, tisztelők végzetetlen sora, akik több határt átlépve érezték a szükségét, hogy egy szál virággal leróják a kegyeletűket a derűt sugárzó, mosolygós képe előtt. A szeretet és a nagybecsülés sugárzott a gyászbeszédekből, a hazai és délvidéki sajtóban megjelent emlékezésekből, utóbb pedig a Magyar Írószövetség, az Arany János Alapítvány és a Kortárs szerkesztősége áprilisi emlékestjén elhangzott, sokoldalú méltatásokból.

Az előttem lévő könyvek közül időrendben az első dedikáció – a *Beszélgések írókkal* köteté – épp harminc éves, 1982 augusztusi datálású, amikor a korábban is tudott, ám személyes találkozással nem párosulhatott rokon szálak élővé válhattak közöttünk. Az utolsó pedig 2011. június 30-ai, amikor is az utolsó két kötetének – azonnali – átadására invitált az Akadémia utcai lakására. Tudtuk, hogy évek óta küszködik a betegségével, de mindvégig reménykedtünk, hogy sikerül leküzdenie, így az akkori bejegyzés „emlékül” szava fölött átsiklottunk, nem tulajdonítottunk neki jelentőséget. Pedig ő már akkor búcsúzott a szeretteitől, tanítványaitól, az olvasóitól. A *Scott kapitány utolsó feljegyzését* az évtizedek óta tervezett Ottlik-monográfia érzett elmaradása okán állította össze a róla szóló írásából, a levelezésükből – utóbbiak egyikében, kedves szöveggörnyezetben jómagamat is említve... *A széttagolt ország* című, egyidejűleg megkapott szinte imakönyv nagyságú olvasmány pedig nemcsak a barátainak, hanem valójában az egész nemzetnek szóló búcsúzás, a bajainkat nevének nevező, addig kiadatlan kéziratának a foglalatla.

Egy olyan korban volt a délvidéki magyar élet hiteles krónikása, amikor a vele egy térben és időben élők jó része a megtévesztő jugoszlávizmus és/vagy kozmopolita avantgard híveként tévelygett, épült be a hatalomba, részesült busásan a támogatásokból. Pályakezdekésekor még éltek azok, akinek a hozzátartozóit – a becslések szerint akár 40 ezer lelket is meghaladóan – állati módon, büntetlenül és máig bevallatlanul Tito partizánjai legyilkoltak. Tudjuk, hogy a népirtás, az etnikai tisztogatás hagyománya a balkáni térségben korábbi keletű, a '90-es években, több népet érintően folytatódott, s tán máig sem fejeződött be. Mégis számunkra máig sajgó seb az 1944–45. évi vérengzés, hisz hasonló nyomokat hagyott szinte minden ott élő család lelkében, mint pl. a kelet-európai németiség millióiának a kitelepítése, a felvidéki magyarok kollektív jogfosztása. A tragédiáról pedig évtizedekig beszélni sem szabadott, hisz a köztük élő gyilkosok vagy a leszármazottaik vezető szerepét senki sem kérdőjelezhetette meg, a „testvériség-egység” dogmája jegyében még szeretni is kellett őket.

Hornyik Miklós sokkal több volt, mint irodalomtörténész, kritikus, újságíró, sajtótörténész. Évtizedek óta mércének és megfellebbezhetetlen tekintélynek számított a nemzeti oldalon, súlya volt a szavának, az értékítéleteinek. Széleskörű és imponáló műveltsége, a régi és új, egyetemes magyar irodalomban és kultúrában való kivételes jártassága, egyenes jelleme, etikus, megvesztegethetetlen kiállása az igazság mellett, a megdönthetetlennek tűnő kánonok érveivel, tényekkel alátámasztott mellőzése, a saját, szuverén értékrend kialakítása alapján vált azzá.

A középiskolát és az egyetem magyar szakát szülővárosában, Újvidéken végezte. Újságírói, szerkesztői munkájának első színhelye az egyetlen délvidéki napilap, a *Magyar Szó*. Ezt követően a *Képes*

Iffjúság hetilapot főszerkesztette hat esztendőn át, 1975-ig. Az *Újvidéki Televízió* magyar szerkesztőségében majd egy évtizedet dolgozott két részletben, utóbb, mint a kulturális műsorok szerkesztője. A hetvenes évek végétől néhány évig az egyetem *Hungarológiai Intézetének*, majd az onnan való „elűzése” után a televízió közvélemény-kutató intézetének a munkatársa. A délszláv háború kitörésekor, megelőzendő az épp hogy csak nagykorú Csongor fia s a saját maga katonai behívóparancsát, áttelepült minden magyarok fővárosába. Itt Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetsége elnökeként megbízta egy új hetilap indításával.

Ezen újság-formátumú orgánusról, a *Világszövetségről* írta a pályatárs és barát, Domonkos László, hogy Miklós „*létrehozta a Kárpát-medence, sajna, alig másfél évig létezett legjobb lapját, amelyből azután a szó szoros értelmében évtizedekig éltek szerzők, munkatársak, barátok, kapcsolatokban, közösségekben, szellemben, emlékek felidézésében és szindbádi municiójával – és csak ők, csak mi – tudtuk, miért villan össze cinkosan a tekintetünk, ha az a lap, ha azok az idők kerülnek szóba.*” Az újság megszűnte után még főszerkesztő-helyettesként jegyezte a *Világlap* c. színes magazint, s 1991-től ugyanilyen minőségben, Chrudinák Alajos mellett a Magyar Televízió *Panoráma* c. külpolitikai műsorát. Ez időben dolgozott ott Szaniszló Ferenc, Beke György, Lovas István és mások. Egy rövid ideig vezérgazgatói lehetőséget kapott a Magyar ATV-nél, amelyet az akkori nevével összhangban lévő, nemzeti csatornává szándékozott változtatni, ám mindebben egy oda ejtőernyőző balliberális csapat megakadályozta... Dolgozott még Csurka István és Ludwig Emil *Magyar Fórumánál*, és szerkesztette a *TV2 Szinkép* c. kulturális magazinműsorát.

Hornyik Miklós azonban mindenekelőtt kultúremlő, tudós és verbéli irodalmár volt. Egy sok szempontból retardált korszak, a kisebbségi létbe szakadt délvidéki magyar közösség két világháború közötti két évtizedében jó érzékkel föllette azt a területet, amely tudott nagyot, heroikusait és maradandót teremteni, ez pedig az újságírás. A *Délbácska* c. napilap általa megírt története sokak szerint a legalaposabb és legélvezetesebb sajtóelemzés, amely e műfajban megszületett. Sturm László úgy ítéli meg, e tanulmány rámutat arra, hogy a „*megveretetéseknek, szerkesztőség-feldúlásoknak, cenzurális tilalmaknak, önkényesen kiszabott börtönbüntetéseknél, kitoloncolásnak kitett újságírók hiteles, lényeglátó főrumot hoztak létre az anyaországtól elzárt nemzetrészt számára*”. Másik sajtóhistoriai nagy tanulmánya a *Reggeli Újság* napilap irodalmi mellékletének, a *Mi Irodalmunknak* a három esztendejét: az 1930-33 közötti időszakot dolgozza föl. E két önálló monográfiáját és az általa válogatott, utószavazott *Jugoszláviai magyar művelődéstörténetet* kötetenként adta közre az újvidéki Hungarológiai Intézet.

Az azóta sokat emlegetett, több kiadást megért *Beszélgések írókkal* könyve azon televíziós nagyinterjúkat tartalmazza, amelyeket a korabeli magyarországi irodalom nagy öregjeivel – Illyés Gyulával, Németh Lászlóval, Mészöly Miklóssal, Ottlik Gézával, Füst Milánnal, Déry Tiborral, Pilinszky Jánossal és másokkal – készítette. E beszélgetések oly tartalommal és felfogásban történtek, amelyek Kádár és Aczél Magyarországnak elképzelhetetlenek lettek volna a hatvanas években. Hornyik a felkészültsége okán már akkor egyenrangú partnere tudott lenni irodalmunk legnagyobbjainak. Délvidéki és egyetem magyar irodalomkritikáit, literatúratörténeti esszéit *Szabálytalan napló*, majd *Titokfejtők* címmel jelentette meg, az előzőként említett kötetel együtt az újvidéki Fórum az 1980-as évtizedben.

Az ironia, a humor átlengte az egész egyéniségét. Nem csupán válogatást szerkesztett a bácskai, bánási száraz humor írásaiból, írt és szerkesztett satirikus kabarét az Újvidéki Színház számára, hanem a legnagyobb sikerű, öt (!) kiadást megért, *Angol pázsit* c. művével egyedülállót teremtett a délvidéki, de egyben az egyetem magyar literatúrában is. Ezen, az alcímében balkáni néprajzi kalauzként aposztrofált könyv nemzet-karakterológiai, művelődés- és politikatörténeti, aktuálpolitikai satírák füzére, amelyek az abszurd határát súrolják – nem véletlenül, hisz az oldalain átfúj már a küszöbön álló polgárháború szele. E sarcizmus, egyben derűlátás tudta átsegíteni a szerzőt az életútja nehéz időszakokban, ellene irányuló áskálódásokban sem szűkölködő helyzetein, évein is.

2000 után, amikor már a nyomtatott és elektronikus sajtóbeli megbízásai az anyaországban is sajnálatosan megritkultak, számos kötetet szerkesztett, több kiadóhoz számára. Emellett újabb kiadásokban adták közre még a Délvidéken megjelent könyveit. A bevezetőben említett két utolsó kötet mellett, három olyan saját művét is szeretném kiemelni, amelyeknek ő maga is jelentőséget tulajdonított. *Határsértés* címmel a felvidéki áttelepült Tóth László költő által fémjelzett Ister vállalkozott az 1965–2001 közötti válogatott és új írásainak a megjelentetésére. Ebben egyfelől már cenzuramentesen közölheti a sajtó- és irodalomtörténeti tanulmányait, könyörtelenül őszinte véleményt alkot a többszörösen korrumpált és megalkuvó újvidéki „csúcsértelmiségről”. A Masszi Kiadó segítségével vehettük kézbe a *Fénykörben* c. mives esszéit, „*tollrajzait*”, beszélgetéseit a magyar irodalom és szellemi élet kérdéseiről, barátja, a néhai Illés Árpád illusztrációival.

Szintetizáló, összegzőnek szánt nagy műve a már a betegség árnyékában született és kanadai magyar közreműködéssel kiadott *Meghasonlításunk története*, alcíme szerint is délvidéki könyv. Az ottani nemzetrésznünk kilenc évtizedének irodalomtörténete itt egész más hangsúlyokat, megvilágítást kap, mint amit a határon onnani és inneni, mindenkor preferált „hivatásosok” sulykolni próbálnak. A jellemző értékeket ragadja meg, mutatja be meggyőzően, leleplezve egyúttal az álértékeket. Mellébeszélés helyett a sorskérdésekre összpontosít, szemlélete, esztétikája erkölcsi megalapozású. Az általa a kortársairól nyújtott jellemzések, portrék egyben fölmutatják a gondokat elleplező, támogatott és istenített avantgard ellenében a hiteles, népükkel azonosuló délvidéki alkotók élcsapatát, mögöttük a közösség drámai gondjait. Az utószó szerint „*helyzetértékelése se nagyon vitatható: a kisebbségbe taszított közösség hol nyíltan brutális, hol fondorlatos elnyomása, pusztítása folyik, így a személyiség épsége is fokozott veszélybe került. Ráadásul mindez nem is csak jugoszláviai vagy kisebbségi magyar gond, hanem az 'egyetemes magyar pusztulás' előjátéka, mintája. Mert az anyaországi magyarság is ellenséges országok és szándékok közt, a külső veszélyeknek nagyfokú önrombolással elébe menve tengődik.*”

Ahogy az említett írószövegségi emlékesten Ambrus Lajos megfogalmazta, Hornyik Miklós „literary gentleman” volt, akit szellemi bátorsággal, eleganciával, nyitottsággal, keménységgel és pontossággal lehet jellemezni, műveit még a hanyatlás idején is derű lengi át. Cs. Szabó László, Páskándi Géza és Németh László rokonlelkeként, az ő képességeit, a benne rejlő lehetőségeket sem hasznosította eléggé az anyaország. Szakolczay Lajos ugyanitt a kegyetlen igazságszeretetét, a dolgok néven nevezését, az egyetemes magyarságban gondolkodását emelte ki. A szabadkai *Aracs* folyóirat – amely kezdetől fogva nemcsak a munkatársának, hanem az egyik fő szellemi támogatójának, szervezőjének mondhatta –, márciusi, tematikus összeállításában búcsúzott tőle. Itt Gubás Ágota a magyarság gyémántkeménységű öröklékének nevezi.

Az Arany János díjat is elég későn, 2010-ben vehette át, pedig sokkal előbb kiérdemelte. Szentmihályi Szabó Péter úgy véli, az elmúlt két évtizedben lassan helyreállítódó, kikristályosodó valódi, keresztény és magyar irodalmi értékrendben Hornyik Miklósnak mindig helye lesz. Balázs-Arth Valéria szavaival: „*A délvidéki magyarságnak, a magyar nemzet egészének, a magyar irodalomnak óriási veszteséget jelentő távozását csak hátrahagyott könyveiben, írásaiban megfogalmazott, tévéműsorai-ban, nyilatkozataiban elmondott gondolatai enyhíthetik.*”

Drága Miklós! Legyen néked könnyű odafönn, a literatúránk és közírásunk legnagyobbjainak a társaságában! A lelkünkből élő „haza a magasban” sohasem felejt el, emberi nagyságodat, tanításaidat, példamutatásodat pedig mi, gyarló túlélő tieid köszönjük, egyben nehéz szívvel próbáljuk továbbadni.

Székely András Bertalan

In memoriam Görög Imre

Görög Imre április 4-én betöltötte életének 94. évét, majd másnap reggel 5 órakor elköszönt feleségétől, Borikától és elment, hogy közbenjárjon az Igazságért a fenti világban. Temetése április 11-én 13 órakor volt a hajdúdorogi görög katolikus temetőben.

Görög Imre – sokunk Imre bácsija – abból a kiterjedt dorogi Görög familiából származott, amely több neves személyiséget adott a magyarságnak, hogy csak a jeles térképészítő, író és irodalomszervező Görög Demetert (1760–1833) említsem. Ám voltak a családnak kevésbé ismert kiválóságai is, mint a XIX. században élt Görögh Péter, aki alapítványt hozott létre faluja tehetséges, de szegény sorsú gyermekeinek taníttatására.¹ Görög Imre valamennyi dorogi Görögre és Göröghre büszke volt, de talán leginkább Sándor bátyjára, aki banktisztviselő létere kiterjedt történelmi tudással rendelkezett és hatalmas magyarságismereti könyvtárat gyűjtött össze, amit szülővárosa könyvtárának ajándékozott.

Görög Imre 1918. április 4-én született, szülei szorgalmas gazdálkodó emberek voltak, akik 60 holdjuktól hat élő gyermeket neveltek és tanítottak. Nyilván arra törekedtek, hogy gyermekeik megszabaduljanak a gazdasági válságoknak kitett földtől, s állami hivatalhoz juthassanak. A hat gyermek iskolázásához keményen kellett dolgozniuk, szorgalmuk miatt a teljesen más értékrendű kommunista rendszer aztán kuláknak bélyegezte őket, annak minden következményével. Imre bácsi sokat mesélt nekem

¹ Halász Péter: Görögh Péter alapítványa, 1886. Honismeret 1993/3. sz. 41–42.

életének erről az időszakáról, s mindegyik emlékezése felért egy-egy honismereti szemináriummal. Elmondta, hogy mikor 1939-ben kezdte vasúti szolgálatát, csak ámult, hogy a paraszti munkához képest ilyen könnyű szolgálatért itt még pénzt is adnak. Pedig akkor még keményebb lehetett a vasúti alkalmazottak helyzete, vagy legalábbis szigorúbban vették a feladataikat, mert mikor utazásaink során együtt bosszankodtunk a pontatlanul közlekedő vonatok miatt, sokszor emlegette, hogy szolgálattelvő tiszt korábban bizony „nedves lett a hátán az ing”, ha nagyritkán meg kellett állítania a gyorsvonatot. Ebben az esztendőben vette feleségül élete párját, az ugyancsak neves dorogi családból való, aprótermetű Pogácsás Borikát. Házasságukból két leánygyermek, majd idővel 5 unoka és 20 dédunoka született, pedig annak idején édesapja nagyon leszólta Imre bátyám jövőendőbelijét: „Hát ezzel meg mit akarsz – kérdezte –, hiszen bölcsőbe nagy, ágyba kicsi!” Nem volt könnyű a gyermeknevelés azokban az időkben. A bélistázás idején őt is ki akarták tenni – főleg kulák apja miatt – az állásából, de egy vasutas barátja segítségével, ha belép a Szociáldemokrata Pártba, maradhat. Ő pedig – két kis gyermekére gondolva, elindult a helyi párházba, de mikor a közelébe ért – mesélte sokszor, elcsukló hangon, „s megláttam rajta a vörös zászlót, nem tudtam bemenni, visszafordultam”. Aztán valahogy, egy másik állomásfőnökségnél mégis megmaradt, de nekem azóta is sokszor eszembe jut ez a példabeszéd, ha azt hallom, hogy valaki „megtévedt” a politikai élet mezején.

Én magam az 1980-as évek elején, Sándor bátyjától örököltem Görög Imre barátságát, hogy aztán Budáról Dorogra költözésükig szoros, azt követően pedig inkább az éteren keresztül megvalósuló, fegyvertársi kapcsolatban munkálkodjunk a nemzet szolgálatában vállalt feladatainkon. Még felsorolni is hosszú, hányféle szervezetben működünk együtt: a Néprajzi Múzeum Barátai Körében, a Hazafias Népfront Népművészeti Baráti Körében, a Művészeti Tárló közösségében, a Honismereti Szövetségben, az Erdélyi Szövetségben, a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesületben, a Kapsok Baráti Körben, a Vakok és Gyöngénlátók Szövetségében, és még számtalan, jó ügyet szolgáló közösségekben szolgáltunk válllatva, egymást biztatva, osztva örömeinket és csalódásokban. Mert azokat az esztendőket csak így lehetett kibírni, ha az ember értelmes célokat keresett és igaz barátokat talált magának.

Görög Imre az az ember volt, akire minden szellemi közösségnek – ma úgy mondjuk: civil szervezetnek – olyan szüksége van, mint egy falat kenyérre. Sohasem akart mindenáron koszorúzni, a világról sem lehetett rávenni, hogy kiüljön egy elnökségbe, de ha borítékokat címeztünk ezerszám, vagy egy kiállításra képet kellett a falra akasztgatni, netán arra kértük, hogy gyönyörű írásával párszáz oklevelet írjon meg, mindig számíthattunk rá. És Borikára, amikor a Felvidékről vagy Erdélyből érkezett énekkart, táncsoportot vendégeltük meg a Népművészeti Baráti Kör nevében. Eszembe jutnak közös útjaink a Kárpát-medence magyar közösségeihez, akikhez azért látogattunk, hogy tartsuk bennük a lelket, s érzelmi magunk is töltekezzünk. Ezekről az utakról lélekben mindig gazdagodva, tárcánkban szegényedve tértünk haza. És eszembe jut, hogy népművészeti, honismereti köreink mennyi mindent köszönhettek a Görög házaspárnak! Leginkább talán a hajdúdorogiak barátságát, az öhöm-főzés, a húsvéti pászkaszenteselés élményét, Papp Gyuri népdalkörével való közös énekléseket. Mikor meg-meglátogattam hajdúdorogi otthonában, sokszor visszaemlékeztünk: mi mindent műveltünk a Népművészeti Baráti Körben! Hogyan tudtunk tucatszám meghívni és fővárosi fellépési lehetőséget teremteni a Kárpát-medence népdalköreinek, hagyományörző táncsoportjainak a Zobor-vidéki palócoktól az Al-dunai székelyekig, Mátyusföldtől Csikorszáig, vagy akár csak innen a Galga-mentéről, vagy a Rába-közéből? Miként igyekeztünk közönséggel megtölteni a biztatón induló Jurta-színházat? Hogyan tudtunk akkor, az 1980-as években nyilvánosságot nyújtani Domokos Pál Péternek, Balczó Andrásnak, Benda Kálmánnak, Kallós Zoltánnak és a többi, hasonlóan „megtört” kategóriába tartozó kiválóságnak? Amikor nemhogy pályázási lehetőségünk nem volt, nemhogy állami támogatást nem kaptunk, de még a rendőség is árgus szemekkel figyelt s nemegyszer intett meg bennünket.

Mindezek az emlékek immár egy lassan beszukódó, képzeletbeli könyv lapjai között maradnak. Imre bátyánk pedig ezután már odafentről, a közülünk már korábban eltávozott Benda Kálmán, Domokos Pál Péter, Fasang Árpád, Forrai Sándor, Harangozó József, Köteles Pál, Márton János, Morvay Péter és a többiek Mennyei Baráti Köréből tekint le ránk bozontos szemöldöke alól, féltő szeretettel.

Nekünk, itt maradottaknak pedig úgy kell élnünk és dolgoznunk, hogy Ő se találjon benne kivetnivalót.

Halász Péter

